

Andres Urrutia

Milurteko berriaren zantzuak

Hasiak dira, dagoeneko, milurteko eta ehungarren berriak, eta urte erreskadaren zenbatgarrenean, lehena joan zaigu eskutik. Bi mila eta batgarren urteko euskal kulturaren zantzuak zein ote igarri behar, eta nondik hasi jakin ez.

Kinka larri horretan, norberak hurbilekoen alde apustu egin behar, aparteagokoak uxatuta baino, geroago baterako utzita. Norberarenak izaten dira ohikoenak, gertueak eta horren nondik norakoak egokiagoak iruditzen zaizkio norberaren gogoari ere, horien giltzarriak azaltzeko tenorean.

Ezin, hala ere, bazterrean utzi kulturarekin zerikusirik estuena duena. Dirua dugu aitzakia eta estakurua, *euro* izendazioa eta aurtengo gorabeherak gogoetagai, nonahi eta noiznahi aldarrikatu baitzaigu diru berriaren garrantzia. Txanponaren aurreko aldean, abantailak: diru mota bakarra, diru-trukaketaren desagertzea, gauzen balioa neurtzeko tresna erraza eta arina... Luze joango litzaiguke diru berriaren alde onak erabat zerrendaraztea. Alde okerrak, alabaina, berehalakoak izango ditugu, orain ateko pezetak eta liberak esku artetik laprast egin eta billete eta moneta ezohikoak gureganatzen ditugunean; orobat, behinola ikasi ohiturak desegin eta usadio berriak asmatu behar ditugunean.

Euskal kultura ere egundoko aurrerapena, mugaren bi aldetan batera jokatzea aise eta errazago izango baita aurrerantzean. Molde ezezaguna, muga hori hautsiko duena eta mugaz honaindiko eta haraindiko euskaldunak gertuago jartzeko lagunduko duena. Gizarte-harreman guztiak jokoan daude diru kontuetan; hartara, merkataritzakoak ez ezik, kulturarenak, politikarenak, inbertsioarenak... Oro

izango da batuago eta hurbilago, neurri berbera erabiliko baitugu euskaldunok, Bidasoako mugaren gainetik.

Bistan da Europak bere fruituak ekarriko dizkigula 2002. urtean. Bego, haatik, aurtengoa, bide luze bezain malkar horretan aurki eman beharko dugun urratsaren seinale eta lekuko.

Money is money esan ohi da beti. Euroak badu lehiakide gaitz eta botereetsua. Amerikarren dolarra da, eta aspalditik dabil munduan zehar. Hura ere aintzat hartzekoa eta ikustekoa. Zain gaituzue.

Biltzarretik biltzarrera

Udako azken egunetan hamaikatxo euskaltzale bildu dira, Euskaltzaindiaren babesean, Bilboko Euskalduna Jauregiara. Hiru egunetan ibili dira jardun eta gogoetan, euskararen etorkizuna nondik etor daitekeen asmatzeko. Julio Urkixo eta Resurreccion Maria Azkue euskalari handien ehun urtegarrenak ziren tartean, eta haien omenezko zerak erakusgai. Gero, horren hurrengo, bi egunetan aritu dira gramatika eta literaturzaleak, Lafitte zenaren ohorez, Ipar Euskal Herriko Baionan. Orotara, bost egun eta anitz kontu, euskararena zer, non eta nola egoki hausnartzeko, Euskaltzaindiaren XV. Biltzarrean.

Kontuak kontu, berehala nabarmendu dira bi arlo, aspalditik euskalgintzan dabiltzanak puri-purian. Lehena, euskararen terminologiari legokioke, eta bestea, euskara batua-euskalkiak izango litzateke.

Bi-biotan, bistan da, kontrakarreko jokaerak eta iriztiak, batzuen eta besteen pentsamoldeak biltzen dituztenak. Arazoa, nolana ere, bi-bion uztardura nola egokitu horretan egongo litzateke gure ustez, bi erronka horiek erro-errotik loturik baitaude euskararen biziraupen-prozesuan.

Biziraupena, hala idatzi dugu, halakoxea izan baita kezka nagusia. Nagusia, eta esan dezadan argi, paradoxaz beterikoa, Euskalduna Jauregiaren solairu desberdinetan entzun eta ikusi ahal izan baititugu bateko eta besteko argudioak.

Euskararen gerokoa, bizitasunetik ekarri behar. Horretarako, tokian tokiko eta lekuan lekuko hartu behar, eta horri lehentasuna eman, horrek euskararen etorkizuna ekarriko digulakoan. Ezin, beraz, bitartekorik gauzatu, euskalki osoarena soberan bailegoke, euskara batu horren bidegintzan. Planetak ere (bat behinik behin bai, gerra eta gatazkarik zuzeneko lotura duena) aipatu behar, besteak beste, pentsamolde horretako kide ez direnak lur honetakoak izango ez balira legez. Hori Euskalduna Jauregiaren sotoan, eroso-eroso jarriak eta Ibaizabalen ur-nabarrak aurre-aurrean genituela. Lauzpabost solairu gorago, inurri finak, ekin eta ekin, euskarari azken tresna informatikoez zer ekarri diezaioketen erakusle.

Beheko aldean, jendea erruz. Goikoan, ostera, askoz gutxiago, tramankulu horien isilpekoak ardi galdu batzuen kontu hutsak.

Aurkikunde nabari horien aldean, horra, hizlari baten ahoan, terminologia baterako zantzu biziak. Entzule ipurterreak, hala ere, beti kezkatu, terminologia hitza aipatu ahala zer esan nahi den horren beldur, izu-laborria sortzeko modukoak baitira askoren usteak, euskararen terminologia euren berezko edukitzaren esparruan sartzen baitute horiek. Adostasun hitza gutxiegitan entzuna, adostasuna terminologiaren alor bakoitzean zer landu behar den zehazteko eta zer-nolako moldea erabili behar den ere batera jokatzeke. Dekretu bidezko terminologia baten alde lan egiten dutenak ere, ez gutxi, gure euskalgintza honetan.

Saizkari, horixe izaten da hizkuntza eta kultura gutxituen patua. Gai dira gizartearen sektore dinamikoak erakartzeko. Ez horrenbeste, sektore horiek antolatzeke, adostasun zabal baten bidez. Kultura horien aurrelari-ekina batzuen eskuetan izan, eta aurrerakuntza lan horretan, ezin besteena onartu, osagarri eta lagungarri legez.

Udazkenaren hasikinetan, beste biltzar baten berri izan dugu. Auzo eta kide dugun gaztelaniaren bigarren biltzara aditu dugu urrian eta, egia esan, bi biltzarren arteko erkaketak ezin utzizkoak izan zaizkigu.

Jakin badakigu, eta alde aurretik azaldu behar gainera, askok aurpegiaratu digutela euskarak eta gaztelaniak

ez dutela zerikusirik, gizarte-egoerari dagokionez behinik behin. Hala da. Baina batean biziraupenerako kezka izan dena, bestean arlo-zabalkunde bihurtu da. Ekonomia eta zientzia izan dira arlorik landuenak gaztelaniaren biltzarrean, eta hizkuntza horren Errege Akademiaren Buruak argi adierazi ditu bere zerak: lehena, gaztelania zabaltzea, gizartearen arlo desberdinetara; gero, gaztelania mintzodun diren herrialdeetako akademiekin batera lan egitea; eta, hurrengo, hiztegia eta gramatika gauzatzea.

Hitz batez esateko, esango genuke guk geuk, konbentzimendu jakina, hizkuntzarena anitza dela eta ezinbestekoa duela arlo askoren oharra. Osterantzeko kontuak datoz hizkeraren ikuspegitik eta biziraupenaren baitan gertu-gertutik aztertu beharrekoak.

Biziraupena behar du euskarak. Horrek esparru desberdinen jorraketa eskatzen du. Euskararen etorkizuna bide horretatik ikus daiteke, alegia, gure premien esatari eta bidegile egiten dugun neurri horretan.

Bistan da horrek ekarri behar duela, besteak beste, zabalago jokatzeko. Horren harira, txalotzekoak dira, gure us-tez, bestelako ekimenak. Horien artean aldarrikatu behar Euskal Idazleen Elkartekoa, euskarazko prosa zientifikoan aurreratzeko asmoarena. Horixe izan daiteke biderik egokiena, euskaraz dugun tradizioa berreskuratu eta premia berrien aldetik egokitzea. Tradizioarekin etetea baino gehiago, egokitze hori zaigu gure egitekorik behinena.

Gauza handien testigu: 500 urtez frantziskotarrak Arantzazun

Kulturaren baitan erakusketak ere, ez nolanhikoak. Horrexegatik igo ginen uda honetan Arantzazura, frantziskotarren bostehun urteak ospatzekotan. *Gauza handien testigu* irakurri genuen, bertan erakusten zenaren adierazle egokia. Ostean, barrurago, erakuslekurik erakusleku joan ginen, Arantzazuko frantziskotarrek ingurumenarekin eskuratu duten barne lotura egiaztatzeko. Benetan harrigarria, elizaz, kulturaz, hizkuntzaz —euskaraz bereziki—, ja-

kitez eta abarrez lortu dutena, Oñatiko lur menditsuetan. Gozaro ibili ginen hango korridoreetan zehar, eta benetako euskal kulturaren ereduak non diren berresteko aukera betea izan genuen orduan. Gure premian dira hango zaintzaileak. Bihoazkie gure laguntzak. Zuentzat goresmenak, Arantzazuko frantziskotarrak!

Mendebaldeko haizeak

Hasieran esan dugun bezalaxe, gertuenak eta hurbilenak izan zaizkigu berbagai eta iradokizun. Hasian hasi, ezin baztertu, *Jakin* honetan, Euskal Herriko Mendebaldean euskalgintzaren haizeek ekarri dizkigutenak.

Eguneroko agerpena dugu aspaldi honetan Bizkaiko gehigarria, *Egunkaria*-ren eskutik. Hori ondo! Kezkagarriagoa da, aldiz, maiz-sarri bertan irakurri duguna, gure artean jada gaingidurik zegoena berriro ere errepikatuz. Bakoitza da bere etxearen jabe, eta *Egunkaria*-k eskubide osoa du bereari eusteko. Ez dugu uste, horratik, beste hainbeste esan dezakegunik inoiz bertan irakurri ahal izan dugunaz. Izan ere, araubide ezean aurkezten zaigu Mendebaldeko euskara, araubide bakarra euskara batuarena izango balitz legez. Hori ez hain ondo! Bizkaierazko tradizioa ere gutxitan aipatzen da, azken berrehun urteotan hamaikatxo idazlek baliagarri izan dutena.

Behinola Mikel Zaratek asmatu zuen *dakigunetik ez dakigunera* hura goiburu daukagunok, mendebaldeko euskalkitik euskara baturako bidegintzan, nekez uler dezakegu askoren gogoia, mendebaldeko euskara besterik gabe arautzeko, orain artekoa kareletik botata.

Zinez harrigarria, argudioa ez bada bertako euskara gutxiestea, askoren aurpegietan igarri dugun kontrako zimikoa oso-osorik berretsita.

Hizkerarena aspergari bada ere, askoz pozgariagoak izan dira, guretzat, behintzat, bi liburu berri aipatzea. Euskara zaporedun, gatz eta piper, gertaera garrantzitsuak, bizimodu baten testigantza egokia... Halakoak bilatzen dituen bihoa Emile Larre baxenafarraren liburura. Auspoan

argitaratu diote, eta *Ene artzain-etxola* da haren titulua. Hortxe ditu irakurle euskaltzaleak Ipar Euskal Herriko azken berrogeita hamar urteak. Esan gabe doa bertan ere badauela euskara doia, maila jasokoa, bizi-bizia, irrardan joan doana, kazetari trebe baten eskutik.

Neguarñ lehen jotzeak begi-bistan ditugula, etorri da argira aspalditik espero genuena, alegia, Blanca Ugell-ek atondu duen *Gueroco guero*, Aita Añibarrok bizkaieratu zuena, Axular maisuaren liburutik. Badatoz, ezari-ezarian, bizkaieraren altxorrak. Añibarro, Zabala, Frai Bartolome... agerian ditugu berriro ere, Mendebaldeko tradizioa ondo ezagutu nahi dutenentzat. Falta ditugu, beharbada, oraintsuagokoak. Lagungarri, betiere, berrikitan Labayru ikastegiak eskuratu digun Aita Ipolito Larrakoetxearen *Grimm anayen ipuinak* liburua. Egin-eginean ere, euskara egokia da horkoa eta askorentzat harrigarria.

Har itzazu, bada, irakurle zaitudan horrek, mendebaldeko haize firrinda hauek. Itzulian, beharbada, aberasturik eta leundurik etorriko zaizkigu eurok, beste nonbaiteko lasaitasunaz eta gogoetaz. Jakizu, aldez aurretik eta zailantzarik gabe, guk geuk beti adeitsu eta abegikor hartuko ditugula. ¶